

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Pokretanje postupka javnog savjetovanja o novom modelu energetskeg tržišta”

(COM(2015) 340 završna verzija)

(2016/C 082/03)

Izvjestitelj: Lutz RIBBE

Dana 15. srpnja 2015., sukladno članku 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Europska komisija odlučila je savjetovati se s Europskim gospodarskim i socijalnim odborom o temi:

„Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Pokretanje postupka javnog savjetovanja o novom modelu energetskeg tržišta”

(COM(2015) 340 završna verzija).

Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo, zadužena za pripremu rada Odbora o toj temi, Mišljenje je usvojila 7. siječnja 2016.

Europski gospodarski i socijalni odbor Mišljenje je usvojio na 513. plenarnom zasjedanju održanom 20. i 21. siječnja 2016. (sjednica od 20. siječnja), sa 212 glasova za, 4 protiv i 7 suzdržanih.

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO podržava Komunikaciju, kao i brojne u njoj iznesene prijedloge koji su logička posljedica promišljanja o europskoj energetskej uniji.

1.2. Prikazana poboljšanja tržišta, uključujući unutardnevno trgovanje, ukidanje propisa koji narušavaju konkurentnost, upravljanje potražnjom energije i stvaranje sigurnih cjenovnih signala u načelu su ispravne i važne mjere za oblikovanje energetskeg tržišta koje će u budućnosti biti više usmjereno na posebnosti decentralizirano proizvedene energije iz obnovljivih izvora.

1.3. Sigurna i dostupna opskrba poduzeća i domaćinstava (čišćom) energijom predstavlja egzistencijalnu osnovu za gospodarstvo i ljude u modernom društvu. Opskrba energijom stoga je načelno odgovornost društva u cijelosti, za čije je izvršenje potrebno uspostaviti pravilnu ravnotežu između tržišta i regulacije. O tome se do sada nije dovoljno raspravljalo na političkoj razini, a ni u ovoj komunikaciji.

1.4. Cilj opskrbe energijom u kojoj je udio fosilnih goriva malen, a udio prilagodljivih obnovljivih izvora energije visok, može se kratkoročno do srednjoročno postići samo ako se svim, pa i novim tržišnim dionicima na raspolaganje stavi dovoljan broj fleksibilnih mogućnosti, poput dovoljnih kapaciteta za skladištenje energije, pristupačnih fleksibilnih mogućnosti potražnje te fleksibilnih tehnologija za proizvodnju električne energije (npr. kogeneracijskih postrojenja za struju i toplinu) te dovoljno razgranate i povezane infrastrukture za distribuciju električne energije, ako se korisnike u dovoljnoj mjeri, pravovremeno i ispravno informira, ako im se omogući da sami plasiraju robu na tržište i ako se neophodna ulaganja u tehnologiju i infrastrukturu isplate. To za sada nije slučaj.

1.5. Cjenovni su signali važni s obzirom na to da će transformacija postojećeg sustava iziskivati velika ulaganja. S cijenama na tržištu, koje se trenutno kreću između 30 i 40 EUR/MWh, nije moguće refinancirati ulaganja u nove kapacitete za proizvodnju električne energije ili u tehnologije za skladištenje. Takve burzovne cijene postižu se samo zato što, među ostalim, velika količina električne energije dopijeva na tržište iz elektrana čiji su troškovi otplaćeni te zato što se plaćaju subvencije za električnu energiju dobivenu iz ugljena, nuklearnih elektrana i obnovljivih izvora energije. Današnje burzovne cijene stoga nisu čak ni odraz realne strukture troškova. Zbog subvencija i pretjerane regulacije, cijene na tržištu električne energije pružaju iskrivljenu sliku stvarnih troškova električne energije. Samo realnim i transparentnim cijenama mogu se postići ispravni signali za govela ulaganja potrebna za transformaciju postojećeg sustava.

1.6. Kod oblikovanja cijena su slijedom toga potrebni potpuno novi pristupi kako bi se stvorili gospodarski temelji za željenu novu kvalitetu mreže (koja ujedno obuhvaća upravljanje potražnjom i skladištenjem energije). Jedan od pristupa mogao bi biti jače usmjeravanje regulativnih elemenata prema željenim inovacijama i bolja procjena stabilnosti sustava.

1.7. Cijene bi u budućnosti trebale biti odraz stvarnih ukupnih troškova proizvodnje, opskrbe i zbrinjavanja, uključujući negativne vanjske učinke (npr. emisije CO₂). Određivanje cijena treba biti realno. To uključuje prilagođavanje vlastitog sustava potpora od strane Komisije, kao i ukidanje postojećih cijena koje su odredile države U vezi s time Komisija još nije izradila dosljedan plan.

1.8. Veliki tehnički izazov novog energetskeg sustava leži prije svega u tome da se električnom energijom u budućnosti više neće središnje upravljati iz velikih elektrana prema korisnicima („od vrha prema bazi“), već će na temelju brojnih decentraliziranih, djelomično promjenjivih obnovljivih izvora energije nastati novi „proizvodni i opskrbeni otoci“ koji će međusobno morati biti umreženi („od baze prema vrhu“) i u kojima će upravljanje potražnjom (uključujući skladištenje energije), kao i stavljanje na lokalno i regionalno tržište imati veliku ulogu.

1.9. EGSO je u nekoliko navrata naglasio da takvi novi, decentralizirani energetske sustavi predstavljaju ujedno i priliku za prihvaćanje neophodnih strukturnih promjena i neophodnih ulaganja u javnosti⁽¹⁾. Također mogu nastati nove perspektive u regionalnom gospodarstvu te nove mogućnosti stvaranja dodatne vrijednosti izvan do sada poznatih struktura. Nove tehnologije omogućuju povezivanje regionalnog razvoja i energetske politike na nov način. Nadalje, međusobno povezani opskrbeni otoci pružaju veću sigurnost u pogledu mogućih napada na ključnu infrastrukturu.

1.10. Komisija sukladno tome mora osmisliti trgovački sustav na osnovi potrebne energetske infrastrukture, a ne pokušavati potrebne izmjene energetske infrastrukture oblikovati na način da budu kompatibilne s aktualnim trgovačkim sustavom. Također mora zajedno s tržišnim operatorima razmotriti koje bi promjene u energetskej strukturi i trgovinskom sustavu stvorile uvjete za stvaranje raznolikijeg, fleksibilnijeg i isplativijeg sustava za opskrbu električnom energijom orijentiranog na potrošače.

1.11. EGSO ne podržava samo izjave Komisije o novoj raznolikoj lepezi sudionika, već ujedno smatra da je aktivno uključivanje potrošača (dakle, poduzeća, građana, komunalnih poduzeća itd.) u proizvodnju i izravno stavljanje proizvoda na lokalno i regionalno tržište od ključne važnosti. Ako se poduzetnici, građani ili komunalna poduzeća danas odluče na korištenje lokalnih ili regionalnih potencijala energije npr. u obliku zajedničkih solarnih elektrana ili vjetroelektrana, trebalo bi im biti znatno lakše nego sada izravno koristiti proizvedenu energiju, tj. bez posredovanja burzi ili distributera, i/ili tu energiju izravno i bez poteškoća stavljati na tržište. I ovdje Komisija ostavlja brojna pitanja otvorenima.

1.12. Komisija je više puta naglasila da se obnovljiva energija i dalje suočava s preprekama koje treba ukloniti te da obnovljive izvore energije treba promicati u skladu s potrebama tržišta i na regionalnoj razini. EGSO se slaže s tim stavom, ali napominje da proširenje tržišta i smanjenje regulacije neće samo po sebi dovesti do povećanja proizvodnje obnovljive energije. U Komunikaciji Komisija nažalost ne navodi što konkretno pod time podrazumijeva.

2. Kratak sadržaj i kontekst Komisijine komunikacije

2.1. Razvoj energetske unije otporne na djelovanje krize sa strategijom za zaštitu klime usmjerenom na budućnost jedan je od strateških ciljeva navedenih u političkim smjernicama Junckerove Komisije.

⁽¹⁾ Vidjeti studiju EGSO-a „Mijenjanje energetske budućnosti – Studija EGSO-a o ulozi civilnog društva u provedbi Direktive EU-a o energiji iz obnovljivih izvora“ (EESC-2014-04780-00-04-TCD-TRA).

2.2. Postavljanje ciljeva potvrđeno je u radnom programu Komisije za 2015.⁽²⁾ te je dodatno razrađena u okvirnoj strategiji za razvoj energetske unije otporne na djelovanje krize sa strategijom za zaštitu klime usmjerenom na budućnost⁽³⁾: uz pouzdanu i dostupnu opskrbu energijom radi se i o uspostavi održivog energetskeg sustava koji ne šteti klimi s intenzivnim tržišnim natjecanjem i inovacijama. U okvirnoj strategiji posebno se naglašava aktivna uloga građana u tranziciji energetskeg sustava. Tranzicija energetskeg tržišta, posebice tržišta električne energije, važan je korak u postizanju tih ciljeva.

2.3. Javni postupak savjetovanja koji je pokrenut ovom komunikacijom Komisije treba doprinijeti prevladavanju niza znatnih izazova s kojima se suočavamo kod izgradnje perspektivnih energetskeg sustava.

2.4. Europska komisija povezuje te izazove s time što je „postojeći (...) koncept tržišta iz doba u kojem je velikim centraliziranim elektranama, uglavnom na fosilna goriva, glavna namjena bila da svako kućanstvo i poduzeće u ograničenom području – obično jednoj državi članici – opskrbljuju željenom količinom električne energije, i u kojem se potrošače – kućanstva, poduzeća i industriju – smatralo pasivnima”. Komisija teži „temeljitoj transformaciji europskeg energetskeg sustava”, u kojoj bi se decentralizirana proizvodnja električne energije u velikoj mjeri temeljila na promjenjivim izvorima energije, u kojoj bi u tržišnim zbivanjima sudjelovao veći broj činitelja s promjenjivim ulogama i u kojem bi upravljanje potrošnjom predstavljalo nov i središnji izazov.

2.5. Komisija kao specifične izazove navodi:

- određivanje cijena i poticaje za ulaganja na fragmentiranim tržištima,
- kontinuirano nacionalno upravljanje cijenama i pristupu tržištu, kao i daljnje tržišne intervencije u državama članicama,
- nedostatak fleksibilnosti tržišta u smislu ponude i potražnje glede širenja energije iz obnovljivih izvora i načela „energetska učinkovitost na prvom mjestu”,
- nedostatne mogućnosti za aktivno sudjelovanje građana u oblikovanju energetske budućnosti.

2.6. Komisija je identificirala čitav niz mjera za savladavanje navedenih izazova:

- uređivanje fleksibilnog, prekograničnog, kratkoročnog tržišta za trgovinu električnom energijom (unutardnevno tržište),
- određivanje dugoročnih cjenovnih signala putem europskeg tržišta ugljika,
- nadopunjavanje infrastrukturnih veza,
- regionalizirani poticaji za obnovljive izvore energije sukladno stanju na tržištu,
- povezivanje veleprodaje s maloprodajnim tržištem zbog jačanja cjenovnog signala za krajnje potrošače,
- ukidanje reguliranja cijena na maloprodajnom tržištu i uklanjanje prepreka za pristup tržištu za agregatore i tržišne sudionike,
- regionalno usklađivanje energetske politike,
- europska i regionalna koordinacija regulatornih tijela za energetskeg tržište i mrežnih operatera,

⁽²⁾ COM(2014) 910 završna verzija od 16.12.2014.

⁽³⁾ COM(2015) 80 završna verzija od 25.2.2015.

- usklađivanje procjene primjerenosti energetske sustava po pitanju nacionalne i europske sigurnosti opskrbe,
- okvir za uređivanje prekograničnih kapacitetnih mehanizama.

3. Opće napomene

3.1. Za ostvarivanje ciljeva europske energetske unije bit će potrebne brojne korjenite promjene, između ostaloga, neophodna je potpuna reorijentacija strukture energetskog tržišta, kao što navodi Komisija.

3.2. Te će promjene naići na dovoljno odobrenje javnosti ako a) se provede intenzivan i dobro organiziran postupak savjetovanja s dionicima i civilnim društvom i b) ako oni ne budu prihvaćeni samo kao savjetnici, već kao aktivni partneri.

3.3. EGSO je u svojoj studiji o ocjeni savjetovanja s dionicima Europske komisije ⁽⁴⁾ opisao kako bi taj postupak mogao izgledati. Također se osvrnuo na inicijativu Komisije za europski energetski dijalog.

3.4. Prikazana poboljšanja tržišta, uključujući unutardnevno trgovanje, ukidanje propisa koji narušavaju konkurentnost, upravljanje potražnjom energije i stvaranje sigurnih cjenovnih signala u načelu su ispravne i važne mjere za oblikovanje energetskog tržišta koje će u budućnosti biti više usmjereno na posebnosti energije proizvedene iz promjenjivih obnovljivih izvora energije. Samo je na taj način moguće ostvariti ciljeve europske energetske unije koje je podržao EGSO te se može zajamčiti troškovno učinkovita, ekološki osviještena, sigurna i dostupna opskrba električnom energijom za kućanstva i gospodarstvo.

3.5. EGSO posebice ističe značaj unutardnevnog trgovanja za organizaciju smislene trgovine u pogledu električne energije dobivene iz promjenjivih obnovljivih izvora energije.

3.6. Pozdravlja to što se u Komunikaciji ponovno utvrđuju središnja načela „novog energetskog sustava” i to smatra ispravnim signalom za sve sudionike na tržištu i čitavo društvo. Ona uključuju:

- načelo „energetska učinkovitost na prvom mjestu”,
- viziju opskrbe energijom bez fosilnih goriva ⁽⁵⁾,
- priznavanje potrebe za budućom, snažno decentraliziranom proizvodnjom električne energije iz promjenjivih izvora,
- značaj upravljanja potražnjom i skladištenjem energije u budućem energetskom sustavu,
- priznavanje uloge korisnika koja se mijenja u ulogu aktivnog potrošača, kao i proizvođača te pružatelja usluga sustava ⁽⁶⁾.

3.7. Sigurna i dostupna opskrba poduzeća i domaćinstava čistom energijom predstavlja egzistencijalnu osnovu za gospodarstvo i ljude u modernom društvu. Opskrba energijom stoga je načelno odgovornost društva u cijelosti, za čije je izvršenje potrebno uspostaviti pravilnu ravnotežu između tržišta i regulacije. O tome se do sada nije dovoljno raspravljalo na političkoj razini, a ni u ovoj komunikaciji. Odluka o tome nije li možda bolje da javni sektor odlučuje o prijenosnim i distribucijskim mrežama, kao što odlučuje o autocestama, željeznicama i vodoopskrbi, neće se zapravo donositi u Bruxellesu, iako se o tome ovdje može raspravljati. Energetska politika obuhvaća postavljanje jasnih okvirnih uvjeta i regulatorni nadzor. U to se ujedno ubraja i zaštita potrošača i zaštita posebno osjetljivih društvenih skupina.

⁽⁴⁾ SL C 383, 17.11.2015., str. 57.

⁽⁵⁾ Vidjeti COM(2011) 885 završna verzija.

⁽⁶⁾ Vidjeti TEN/578 – Ostvarivanje novih pogodnosti za potrošače energije (komunikacija) (vidjeti stranicu 22 ovoga Službenog lista).

3.8. EGSO se želi suzdržati od pozitivnog komentara o brojnim ispravnim mjerama koje je Komisija prikazala, uključujući njezin kritični stav prema rezervnim kapacitetima. Štoviše, potrebno je potaknuti razmišljanje o onome čemu se Komisija u komunikaciji nije dovoljno posvetila, odnosno eventualno nije dovoljno vrednovala.

4. Posebne napomene

4.1. EGSO se u potpunosti slaže s Komisijom da su „europskom energetsom sustavu potrebne temeljite promjene”. No pristupi rješenjima navedeni u komunikaciji iz perspektive Odbora ne izgledaju kao „temeljita promjena”, već više kao prilagodba, odnosno nadopuna postojećeg sustava.

4.2. EGSO nadalje želi ukazati na to da se „temeljita promjena” ne sastoji samo od toga da se nacionalni sustavi udruže u europsku mrežu, a postojeća tržišta i trgovinski sustavi reformiraju te udio obnovljivih energija značajno poveća. Potrebno je osmisliti i razviti potpuno nov energetski sustav koji bi uključivao širu i decentraliziraniju lepezu dionika. To ne podrazumijeva samo unaprjeđenje postojećih prijenosnih i distribucijskih mreža, već i njihovo podupiranje z pomoć nove, tehnički naprednije infrastrukture. Ta nova mreža može djelomično sadržavati potpuno nove i različite strukture trgovanja, umrežavanja i stavljanja na tržište. Pritom bi sadašnji, klasični izvori energije imali prijelaznu ulogu.

4.3. Cilj opskrbe energijom s malim udjelom fosilnih goriva i visokim udjelom prilagodljivih obnovljivih izvora energije može se kratkoročno do srednjoročno postići samo

- (a) ako se svim, pa i novim tržišnim dionicima na raspolaganje stavi dovoljan broj mogućnosti koje nude fleksibilnost, kao što su dostatni kapaciteti za skladištenje energije, fleksibilne i pristupačne mogućnosti potražnje te fleksibilna tehnologija za proizvodnju električne energije (npr. kogeneracijska postrojenja za struju i toplinu);
- (b) ako se korisnike u dovoljnoj mjeri, pravovremeno i ispravno informira;
- (c) ako im se omogući da sami plasiraju robu na tržište;
- (d) ako im se na raspolaganje stavi dovoljno razgranata i povezana infrastruktura za distribuciju električne energije;
- (e) i ako se neophodna ulaganja u tehnologiju i infrastrukturu isplate.

To za sada nije slučaj.

4.4. Cjenovni signali i poticaji za ulaganja

4.4.1. Komisija naglašava važnost cjenovnih signala, koji a) potrošače trebaju potaknuti na preuzimanje aktivnije uloge na energetsom tržištu i b) trebaju stvoriti poticaje za poduzeća za ulaganja u nove energetske tehnologije s malim emisijama. Takvi su cjenovni signali važni s obzirom na to da će tranzicija postojećeg sustava iziskivati velika ulaganja. S burzovnim cijenama koje trenutno iznose 30 ili 40 EUR/MWh, a koje su, naravno, potrošaču zanimljive – ako uopće do njega dođu – nije moguće refinancirati ulaganja u nove kapacitete za proizvodnju električne energije ili tehnologije za skladištenje. Takve se burzovne cijene trenutno postižu samo zato što između ostalog velika količina električne energije dopijeva na tržište iz elektrana čiji su troškovi otplaćeni te zato što se plaćaju visoke subvencije za električnu energiju dobivenu iz ugljena, nuklearnih elektrana i obnovljivih izvora energije. Današnje burzovne cijene stoga nisu odraz realne strukture troškova. Zbog subvencija i pretjerane regulacije, cijene na tržištu električne energije pružaju iskrivljenu sliku stvarnih troškova električne energije. Samo realnim i transparentnim cijenama mogu se postići ispravni signali za golemo ulaganje potrebna za transformaciju postojećeg sustava.

4.4.2. U komunikaciji Komisije premalo se procjenjuju posljedice posebne strukture troškova kod energije iz obnovljivih izvora: kod graničnih troškova jednakih nuli kod energije iz obnovljivih izvora i spremnika električne energije veleprodajna tržišta ne šalju više pozitivne cjenovne signale. To ima dvije posljedice. Kao prvo, ako veleprodajne cijene ne odašilju signale za kratkoročnu dodjelu električne energije, isti se moraju stvoriti putem drugih dogovora, dakle s pomoću npr. subvencija. Druga je posljedica da granični troškovi jednaki nuli iziskuju potpuno nove mehanizme refinanciranja za promjenjive obnovljive izvore energije i spremnike električne energije.

4.4.3. Kod oblikovanja cijena su slijedom toga potrebni potpuno novi pristupi kako bi se stvorili gospodarski temelji za željenu novu kvalitetu mreže (koja ujedno obuhvaća upravljanje potražnjom i skladištenjem energije). Jedan od pristupa mogao bi biti izrada nove inačice regulativnih elemenata cijene za krajnje potrošače, posebice u pogledu poreza na električnu energiju i mrežnih naknada. Potrebno je istražiti novo strukturiranje općih troškova u energetsom sustavu.

4.4.4. Kako bi cijene predstavljale točan prikaz svih troškova opskrbe električnom energijom, EGSO se također zalaže za to da Komisija u okviru postupka usklađenog na razini cijelog EU-a uloži napore kako bi se postigla jasna transparentnost troškova. Utvrđeni i usporedivi troškovi trebali bi biti odraz stvarnih ukupnih troškova proizvodnje, opskrbe i zbrinjavanja električne energije. Popis troškova treba sadržavati i negativne vanjske učinke (npr. opterećenje ugljičnim dioksidom) i subvencije. EGSO ukazuje na ranija mišljenja ⁽⁷⁾ i izjave te i dalje izričito zahtijeva da Komisija ispuni svoje obećanje da će sve troškove (uključujući vanjske troškove) od proizvodnje do zbrinjavanja u potpunosti uključiti u cijene te da neće dopustiti izravno ili neizravno natjecanje za subvencije između različitih izvora energije.

4.4.5. Uz stvarne troškove okvirni uvjeti trebaju biti postavljeni tako da cijene vode računa i o osiguravanju usluge jednako kao i o sprečavanju emisija koje štete klimi te stvaranju potrebnih radnih mjesta visoke kvalitete. Cijene trebaju odražavati činjenicu da će biti razdoblja u kojima će ponuda biti velika, a potražnja mala, i obratno razdoblja u kojima će potražnja biti velika, a ponuda ograničena. Samo ako cijene odražavaju potpunu istinu o troškovima i uslugama te ako se smanjenja u punom obujmu prenose do krajnjih kupaca, izvršit će se prilagodbe koje Komisija želi poput upravljanja potrošnjom, fleksibilnijih elektrana i skladištenja energije.

4.4.6. EGSO se slaže s Komisijom da treba ukinuti regulaciju cijena. Ispravno je dozvoliti slobodno određivanje cijena – kako njihovo povećanje tako i smanjenje. Time se potiču nužne reakcije tržišta i podržavaju instrumenti koji osiguravaju fleksibilnost kao što su upravljanje opterećenjem i skladištenje. EGSO smatra da je uvjet koji je naveden u smjernicama EU-a za potpore, a prema kojemu se potpore ne smiju isplaćivati kod negativnih cijena energije, snažna intervencija na tržištu koja obnovljive energije jednostrano stavlja u nepovoljan položaj, a prednost daje tehnologijama koje su štetne za okoliš i imaju više granične troškove. Aktualnim potporama kompenzira se nefunkcioniranje cjenovnih signala do kojega dolazi prije svega zbog loše internalizacije vanjskih troškova. Komisija to može sama ispraviti uz pomoć reforme smjernica za potpore. EGSO od Komisije očekuje izradu plana za borbu protiv uzroka negativnih cijena, koji bi imao i dugoročni cilj ukidanja potpora.

4.4.7. U dokumentu Komisije između ostalog se ukazuje na neophodnost poboljšane trgovine emisijama. EGSO je objavio vlastito mišljenje o tome ⁽⁸⁾. EGSO naglašava da će se čak i kod dosljedne reforme uračunati samo dijelovi vanjskih troškova za fosilne energente. Međunarodni monetarni fond procjenjuje subvencije za fosilna goriva u EU-u na ukupno 330 milijardi američkih dolara godišnje te smatra da one nisu učinkovite, da koče inovacije, štete proračunu, da su socijalno nepravedne i kobne za ekološku politiku ⁽⁹⁾.

4.4.8. Nijedan model tržišta, čak ni onaj najbolji, ne može nadoknaditi lažne cjenovne signale i probleme koje oni uzrokuju.

4.4.9. Komisija je više puta naglasila da se obnovljiva energija i dalje suočava s preprekama te da obnovljive izvore energije treba promicati u skladu s potrebama tržišta i na regionalnoj razini. EGSO se slaže s tim stavom. No, u komunikaciji Komisija nažalost daje premalo informacija o tome što konkretno time misli.

⁽⁷⁾ Na primjer: SL C 226, 16.7.2014., str. 1.

⁽⁸⁾ Vidjeti SL C 424, 26.11.2014., str. 46.

⁽⁹⁾ Vidjeti radni dokument MMF-a *How Large Are Global Energy Subsidies?* („Koliko su svjetske subvencije za energiju?“) (WP/15/105), svibanj 2015.

4.5. Trgovina električnom energijom

4.5.1. Naslov komunikacije komisije glasi „Novi model energetskeg tržišta”. U dokumentu se raspravlja isključivo o mogućim i potrebnim promjenama na području mreža i tržišta električne energije te trgovine električnom energijom. U 5. poglavlju čak se govori o „savjetničkoj komunikaciji zbog oblikovanja tržišta električnom energijom”.

4.5.2. Takav jasan fokus na električnu mrežu i tržište električne energije ne zadovoljava stvarne i velike izazove s kojima se Europa suočava u pogledu energetske politike. U razmatranja treba snažnije uključiti sektor toplinske energije i prometa s obzirom na to da će u budućnosti vjerojatno postojati veća povezanost između tih triju sektora nego danas, iz čega proizlaze različite mogućnosti, a ujedno se mogu i umanjiti problemi (ključni pojmovi: Wind-Power to Heat (pretvorba električne energije u toplinu), Power to Gas/Hydrogen (pretvorba električne energije u plin/vodik), elektromobilnost).

4.5.3. Konvergencija sektora električne energije sa sektorom toplinske energije i prometnim sektorom puno je lakša u sustavima električne energije s decentraliziranom organizacijom, nego u centraliziranim sustavima. Toplinska energija i promet su naime već sami po sebi decentralizirano ustrojeni te se lakše mogu iskoristiti kao fleksibilne mogućnosti dok se električna energija može decentralizirati i izravno komercijalizirati. Stoga je zadatak transformacije tržišta električne energije usko povezan s razvojem decentraliziranih mogućnosti komercijalizacije za električnu energiju iz promjenjivih obnovljivih izvora.

4.5.4. Što se tiče tržišta električne energije, Komisija daje brojne prijedloge novih struktura u postojećem trgovinskom sustavu, prije svega u burzovnom trgovanju. Naravno da je kod postojeće trgovine energijom poželjna i važna velika raznolikost na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Trgovina se ne mora obvezno provoditi posredstvom burze ili trgovaca. Komisija se, međutim, toga pitanja ne dotiče.

4.5.5. Ako se poduzetnici, građani ili komunalna poduzeća danas odluče na korištenje lokalnih ili regionalnih potencijala energije npr. u obliku zajedničkih solarnih elektrana ili vjetroelektrana, trebalo bi im biti znatno lakše nego sada izravno koristiti proizvedenu energiju, tj. bez posredovanja burzi ili distributera, i/ili tu energiju izravno i bez poteškoća stavljati na tržište.

4.5.6. Gotovo da i ne postoje prijedlozi o tome kako podržati već prepoznatljive nove oblike tzv. stavljanja na lokalno tržište (tzv. B to B), odnosno izravne komercijalizacije, a jednako tako se gotovo i ne spominju lokalni oblici trgovine i promjena oblika energije (uključujući skladištenje).

4.6. Tržišne strukture i decentralizirana proizvodnja

4.6.1. U komunikaciji Komisije spominje se „integracija obnovljivih energija u sustav opskrbe energijom”, o potrebi „prilagodbe organizacije tržišta energiji iz obnovljivih izvora”, odnosno stvaranja „tržišta usmjerenog na energiju iz obnovljivih izvora”. EGSO želi naglasiti da smatra kako se ne radi prvenstveno o „integraciji” obnovljivih energija u postojeći sustav opskrbe energijom, iako obnovljive energije dugoročno moraju imati ključnu ulogu.

4.6.2. Veliki tehnički izazov novoga energetskeg sustava leži prije svega u tome da se, kao što bi Komisija trebala snažnije isticati tijekom postupka savjetovanja, električnom energijom u budućnosti više neće središnje upravljati iz velikih elektrana prema korisnicima („od vrha prema bazi”), već će na osnovi brojnih decentraliziranih, djelomično promjenjivih obnovljivih izvora energije nastati novi „proizvodni i opskrbeni otoci” koji će međusobno morati biti umreženi („od baze prema vrhu”) i u kojima će veliku ulogu imati upravljanje potražnjom (uključujući skladištenje energije).

4.6.3. To bi u pogledu željene nove široke lepeze dionika značilo da pored uspostavljenih struktura (vele)prodaje treba uspostaviti i djelomično potpuno nove decentralizirane načine stavljanja na tržište i sustave upravljanja energijom.

4.6.4. Zahvaljujući uzletu inovacija na području informacijskih tehnologija, u tehnici proizvodnje, ali i pohrane energije, u distributivnom sustavu te u tehnici zgrada, nastali su brojni takvi „proizvodni i opskrbeni otoci” koji su se prije samo nekoliko godina činili nezamislivima. Pojedinci, tvrtke, udruženja (poput energetske zadruge) ili općine (komunalna poduzeća) dosjetili su se nekolicine samoodrživih, odnosno djelomično samoodrživih rješenja, zbog kojih su u manjoj mjeri osuđeni na tradicionalne (i fleksibilne) ponude i trgovinske tokove. Važno je prepoznati tu paralelu između tehničkog, odnosno tehnološkog i društvenog, odnosno sociološkog razvoja. Oboje pokazuje u istom smjeru, odnosno u smjeru snažnije autonomije i samoupravljujućih decentraliziranih mrežnih jedinica.

4.6.5. Započinje se s vrlo malim stvarima: već sada nastaju u potpunosti nove strukture, kao što to pokazuje fotonaponski sustav. Prije samo pet godina vlastita potrošnja električne energije dobivene iz fotonaponskih sustava iz gospodarske perspektive nije bila nimalo zanimljiva te se proizvedena električna energija jednostavno plasirala u mrežu. To se u međuvremenu iz temelja promijenilo. Danas se iz gospodarskih razloga više ne mogu koristiti fotonaponski krovni sustavi koji nisu usmjereni na maksimalno iskorištavanje vlastite proizvedene energije. To je u međuvremenu dovelo do povećane potražnje za tehnologijama za skladištenje energije te samim time i do njihova razvoja. Tako novi fotonaponski sustavi doprinose rasterećenju mreže, odnosno njezinu uravnoteženju. U kombinaciji s npr. predvidljivom elektromobilnošću, odnosno povezivanjem s proizvodnjom topline otvaraju se u potpunosti nove, dodatne decentralizirane mogućnosti proizvodnje i korištenja energije.

4.6.6. Korisnici koji proizvode i koriste vlastitu električnu energiju te eventualne viškove žele prosljediti npr. stanarima u istoj zgradi ili susjedima nisu „aktivni tržišni sudionici” u klasičnom smislu. Nažalost, u dokumentu Komisije ne opisuje se na koji se način okvirni uvjeti konkretno trebaju promijeniti kako bi se strukture te vrste poticale.

4.6.7. Također se u dovoljnoj mjeri ne navode konkretne prepreke koje i dalje stoje na putu obnovljivim energijama.

4.6.8. EGSO je u nekoliko navrata naglasio da takvi novi, decentralizirani energetske sustavi predstavljaju ujedno i priliku za prihvaćanje neophodnih strukturnih promjena i neophodnih ulaganja u javnosti. Također mogu nastati nove perspektive u regionalnom gospodarstvu te nove mogućnosti stvaranja dodatne vrijednosti izvan do sada poznatih struktura. Nove tehnologije omogućuju povezivanje regionalnog razvoja i energetske politike na nov način, kao i znatno poboljšanje u pogledu povećanih zahtjeva za sigurnost kritične infrastrukture.

4.6.9. Pojačana lokalna proizvodnja i izravna komercijalizacija pozitivne su i zbog toga što se na taj način gubici u mreži mogu ograničiti. Državna agencija za mreže u Njemačkoj o toj je temi objavila sljedeće⁽¹⁰⁾: „Očito je da će tranzicija sustava za opskrbu električnom energijom biti najuspješnija ako svi sudionici blisko surađuju. (...) Treba poticati pristup potrošnje što veće količine energije na mjestu proizvodnje. U konačnici to je oduvijek načelo u opskrbi električnom energijom, jer se u tom slučaju gubici u vodovima svode na minimum.”

4.6.10. Komisija sukladno tome mora osmisliti trgovački sustav na osnovi željene energetske infrastrukture, a ne pokušavati potrebne izmjene energetske infrastrukture oblikovati na način da budu kompatibilne s aktualnim trgovačkim sustavom.

4.6.11. Ipak, treba voditi računa o iskustvima mnogih zemalja u kojima su neki akteri na tržištu, na primjer strateški ulagači, pažljivo odabrali dijelove sektora tržišta proizvodnje energije kako bi ostvarili maksimalnu korist, dok su odbili ulagati u sigurnost opskrbe, inovacije i održavanje i prenijeli te troškove na korisnike.

⁽¹⁰⁾ *Smart grids, smart markets – Eckpunktepapier der Bundesnetzagentur zu den Aspekten des sich verändernden Energieversorgungssystems („Pametne mreže, pametna tržišta – Dokument o glavnim pitanjima njemačkog regulatornog tijela Bundesnetzagentur o aspektima promjene sustava za opskrbu električnom energijom”), prosinac 2011., str. 42.*

4.7. Regionalna suradnja i europsko umrežavanje regulatornih tijela i mrežnih operatera

4.7.1. Cilj nove europske energetske politike ne mogu biti mnogobrojna samoodrživa opskrbrna područja koja su odvojena od električne mreže. Ali cilj svakako mora biti stvaranje velikog broja takvih učinkovitih, konkurentnih „proizvodnih i opskrbrnih otoka” u blizini potrošača te njihovo udruživanje u europsku električnu mrežu. To se treba dogoditi i s obzirom na pozadinu, naime, zadatak Europske unije je osiguravanje sigurnosti energije, ali za stvarni zadatak opskrbe električnom energijom odgovorna su komunalna poduzeća, odnosno regije.

4.7.2. Ako su okvirni uvjeti odgovarajući te se odašilju ispravni cjenovni signali, nastaje velik broj takvih manjih mrežnih jedinica koje stvaraju gospodarsku ravnotežu vlastite proizvodnje i potrošnje, ali trebaju biti povezane sa susjednim, odnosno nadređenim mrežama radi osiguravanja pozitivne ili negativne energije za uravnoteženje.

4.7.3. Unutar tog sustava, ali i u nadređenim sustavima, važnu ulogu ima upravljanje potrošnjom; EGSO smatra da su tehnologije za skladištenje energije dio iste. Spremnici će zauzeti važnu ulogu u mreži jer će tehnički gledano ispunjavati obje uloge, odnosno ulogu protucikličkih potrošača i ulogu proizvođača.

4.7.4. Kod stvaranja i osiguravanja te široke raznolikosti aktera, stvaranja poštenih uvjeta i koordinacije sustava važne zadatke preuzimaju nacionalni mrežni operateri, nacionalna regulatorna tijela i EU. Naime, budući sustavi za opskrbu električnom energijom iziskuju dobro koordiniran sustav upravljanja energijom na razini cijele Europe (koji se može usporediti sa sustavom zračnog prometa), a koji ima pregled nad stanjem svih priključenih „proizvodnih i opskrbrnih otoka” te eventualno evidentira nastale smetnje. U hitnim slučajevima može se intervenirati automatski ili ručno kako bi se osigurale stabilnost i sigurnost mreže.

4.7.5. Ova suradnja može funkcionirati isključivo spomoću kvalitetno razgranatih i optimalno organiziranih prienosnih i distribucijskih mreža. To ujedno obuhvaća, prije svega po pitanju gore spomenutog manjka poticaja za ulaganja putem cijena, da se javna sredstva poput npr. „Connecting Europe Facility” pojačano koriste za stvaranje prekograničnih mreža električne energije, umjesto trošenja istih na infrastrukturu za plin i naftu.

4.7.6. EGSO se slaže s Komisijom u tome da mrežni operateri moraju „biti neutralni posrednici na tržištu koji omogućuju razvoj tržišno usmjerenih usluga za potrošače”. Komisija bi trebala preciznije odrediti što namjerava promijeniti radi postizanja tog cilja te detaljnije definirati ulogu i zadatke operatera distribucijske mreže, kao i regulatornih tijela.

Bruxelles, 20. siječnja 2016.

*Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Georges DASSIS*
